

THEOLOGIA PRACTICA

Kulcsár Árpád*
Értarcsa

„Az Ige testté lett...” Karácsony homiletikuma Ravasz László igehirdetői szolgálatában

„The Word Became Flesh...”
The Homiletics of Christmas in the Sermons of László Ravasz.
Abstract

At the dawn of the 20th century, the young László Ravasz began to rethink the main principles of Hungarian Reformed homiletics. His program was basically stimulated by the so-called “value-theology”, inspired by the Neo-Kantian philosophy.

In this paper I examine his homiletical method by analysing his Christmas sermons. I scrutinize the rhetorical situation, the chosen biblical texts, the structure, the content, and the illustrations of the sermons. I conclude that half century later, we can still learn from Ravasz’ views.

Keywords: homiletics, sermon, preaching, practical theology, László Ravasz.

Ravasz László életműve ma már egészen más képet mutat, mint huszonöt évvel ezelőtt, ami annak köszönhető, hogy értékes munkái, amelyek évtizedeken keresztül íróasztala fiókjában lapultak, vagy később levéltárak féltve őrzött iratai között „nyugodtak”, ma már könnyen hozzáférhetők, és többszöri újranyomatásnak örvendenek. Az örvendetes változások magával hozták a hatalmas életmű kutatása iránti egyre élenkülő érdeklődést is.

Amikor tehát Ravasz László karácsonyi igehirdetéseivel foglalkozunk, lehetőség szerint figyelembe tudjuk venni nemcsak az aktív szolgálati ideje alatt megjelent prédikációs köteteinek anyagát, hanem az elmúlt években nyomtatott

---

* Kulcsár Árpád (Nagyvárad, 1977) a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben végezte teológiai tanulmányait (1996–2001), majd a bihari egyházmegye kisnyégerfalvi szórványgyülekezetében volt helyettes lelkész. 2002–2004 között a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen szerzett informatikatanári diplomát. 2004 óta az Értarcsai Református Egyházközség (Érmelléki Református Egyházmegye) lelkipásztora. Doktorandusz a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen. Kutatási területei: gyakorlati teológia, homiletika, Ravasz László. 2010 óta az Érmelléki Református Egyházmegye gyülekezeti lapjának, a *Református Érmelléknek* alapító szerkesztője. 2011 és 2013 között a Partiumi Keresztény Egyetem Bölcsészettudományi Karán szerzett vallástudományi mesteri oklevelet. A 2014–2015-ös tanévben a kampeni Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerk missziológiai magiszterképzésében bővítette ismereteit ösztöndíjasként. Jelenleg a Pósalaki Református Egyházközség (bihari egyházmegye) lelkipásztora.

kiadványokat is. Így ezeket a prédikációkat nemcsak tematikai alapon, hanem kronológikus sorrendjük figyelembevételével is vizsgálhatjuk.

Azok a megállapítások, következtetések, amelyekre e szövegek tanulmányozása közben jutottam, részben igazak és érvényesek a teljes prédikációs életműre, amelyek közül a szóban forgó prédikációkat nem lenne értelme kiszakítani vagy elválasztani.

Ebben a tanulmányban 21 karácsonyi és 10 adventi prédikációt veszek figyelembe, amelyek nagyjából ötven év lefolyása alatt hangzottak el Erdély és Magyarország legelőkelőbb szószékein, az Erdélyi Ev.–Ref. Egyház Theológiai Fakultásán, a kolozsvári Farkas utcai patinás templomban, a Budapest Kálvin téri gyülekezet előtt és egész Magyarország előtt, hiszen 1925-től a rádió rendszeresen közvetítette Ravasz László igehirdetéseit. Erre a későbbiekben még visszatérek.

Tanulmányomban arra teszek kísérletet, hogy egy roppant gazdag életmű sokszínű kincseiből, Ravasz László igehirdetői munkásságából mutassak be vázlatosan egy kisebb szeletet, az ő karácsonyi prédikációit, amelyek talán a legékeesebben csillogó igehirdetések közé tartoznak. Bemutatásuk rendjén homiletikai tanulságokat vonok le, és rámutatok Ravasz László szemléletmódjának időszerűségére.

A retorikai szituáció

Ravasz László kiválóan felismerte, hogy az adott helyzetben hogyan kell az üzenetet átadni. Jól mutatja ezt az a körülmény, amikor 1925-ben Magyarországon is sugározni kezdett az első rádióállomás. Az első adás 1925. december 1-jén hangzott fel a rádiókészülékekben. Ravasz László református püspök karácsonyi prédikációja volt az első igehirdetés, amit a magyar éterben közvetítettek. Ennek a kevésbé ismert vagy szándékosan elhallgatott ténynek – megítélésem szerint – legalább akkora jelentősége van a református egyház szempontjából, mint az egész magyarságnak az, hogy 1925-ben elindult a rádiósugárzás.¹ Kozma Miklós, a Magyar Távirati Iroda elnöke, a Magyar Telefonhírmondó és Rádió Rt. alelnök-igazgatója a következőket mondta a műsorszórás elindításakor:

„A magyar kultúra fegyvertára erős fegyverrel szaporodott. Ez a fegyver a most meginduló broadcasting, amelynek jelentőségét ismertetni nem szükséges. Mindenki tudja mit jelent, különösen Magyarország mai helyzetében az, hogy a hullámokon keresztül minden határon túl eljut a magyar szó. Én a magam és az igazgatóság nevében kijelentem, hogy minden üzleti szempontot háttérbe

¹ A magyar rádiózás elődje az ún. telefonhírmondó volt, amelyet Puskás Tivadar indított 1893. február 15-én. Ez a szolgáltatás a telefonállomásokon keresztül juttatta el a híreket az előfizetők számára. A telefonhírmondó 1925-ben egyesült a megalakuló Magyar Rádió Zrt.-vel, és ezzel párhuzamosan sugározta a rádióval azonos tartalmú adásait. A telefonhírmondó előfizetőinek száma rohamosan csökkent a rádió javára, szolgáltatása a II. világháborúra teljesen megszűnt a magánszemélyek számára.

szorítva, tisztán csak a magyar kultúra szempontját szem előtt tartva, fogjuk ezt a fegyvert kezelni.”²

Ez volt az a vissza nem térő retorikai szituáció, amely egy igehirdető egész szolgálati ideje alatt vagy megadatik, vagy nem, de Ravasz László számára nemcsak megadatott, hanem élni is tudott ezzel a lehetőséggel. *Tudom, kinek bitemem* című, 1927-ben megjelenő prédikációs kötetében közli annak az igehirdetésnek a szövegét, amelynek a végén apró betűvel, alkatához méltó szerény megjegyzésként ezt írta: „Ezt a beszédet vette fel Magyarországon legelőször a rádióközvetítő állomás 1925. karácsony első napján.”³ És utána még hányat mondott? Külön tanulmányt érdemelne Ravasz László azon igehirdetéseinek számbavétele és vizsgálata, hogy hányszor hallgathatta őt minden magyar ember a rádióban?

Ravasz László a kolozsvári teológiai fakultás patinás szószékéről vagy a Farkas utcai templom nem különben híres szószékéről, ahol akárcsak a budapesti Kálvin téri gyülekezetben, nagynevű püspökök és híres prédikátorok nyomdokain szólhatott népes hallhatóság előtt, abba a kiváltságos helyzetbe került, hogy egy egész országhoz és a Trianon után szétszakított Kárpát-medencei magyarsághoz szólhatott a rádión keresztül. Ezt sokan hatalmas ajándéknak tekintették, de volt, aki utólag ezt is éles kritikával illette.⁴

Ravasz László megjelenő kötetekben gondosan rögzítette a prédikációk végén, hogy melyiket közvetítette a rádió, sőt a nyomtatott szövegben is benne maradt több esetben az az egyértelmű utalás, hogy élő rádióközvetítés zajlik, és az igemagyarázatot nemcsak a templomban tartózkodó kétezer ember, hanem még sokan mások hallgatják. Az *Alfa és Omega* két kötetében, amely 1932-ben

² Tertinszky Edit: A Telefontármonló, az első beszélő újság. In: Kollega Tarsoly István (főszerk.): *Magyarország a XX. században*. III. kötet. *Kultúra, Művészet, sport és szórakozás*. Babits Kiadó, Szekszárd 1996, 354. Ld. <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/497.html> (2014. jún. 26.).

³ Ravasz László: *Tudom, kinek bitemem. Beszéddek, cikkek, prédikációk*. Studium, Budapest 1927, 156.

⁴ Juhász Tamás nyugalmazott kolozsvári teológiai professzor számolt be egyik előadásában arról, hogy egyik rokona, Dobai Bálintné Bay Sára miként emlékezett vissza 1971-ben azokra az időkre, amikor Ravasz László püspököt hallgatták a rádióban: „Tanyán élő családnak a 20-as, 30-as években (gazdának és vele lakó cselédeknek) az volt az igazi vasárnap, az igazi ünnep, ha Ravasz László prédikált. Telepes rádiója volt a háznak, rosszul hangzott, recsegett, s mégis ami kisebbségi helyzetünkben az volt az igei üzenet, a biztatás, a vigasztalás, amelyet a mi Ravasz Lászlóntól kaptak.” Juhász Tamás: „Útközben voltam teológus...” Ravasz László munkásságának teológiai értékelése. In: *Confessio* 32. évf., (2008/1), (14–22) 22.

Kónya István, aki a marxista-leninista filozófia képviselője volt a kommunizmus dülő éveiben, 1967-ben így replikázott azokról az időkről, amikor a rádió református istentiszteletet vagy Ravasz László prédikációját közvetítette: „Ravasz a kormánytól példátlan arányú technikai segítséget is kapott. Prédikációinak politikai jelentőségét éppen azzal ismerték el, hogy rendszeresen rendelkezésére bocsátották a rádió mikrofonját is”. Kónya István: *A magyar református egyház felső vezetéseinek politikai ideológiája a Horthy-korszakban*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1967, 103. Kónya István azt annak ellenére írta, hogy – amint Kún Mária is megjegyzi – a rádiós szolgálat nemcsak Ravasz kiváltsága volt, főleg nem az államhatalom részéről. Ld. Marjovszky Tiborné Kun Mária: *Pálya, példázatok, reflexiók*. PhD-disszertáció. DRHE, 1997, 52.

jelent meg Budapesten, minden karácsonyi prédikáció után olvasható a rádióközvetítés pontos éve is. *Az Ige testté lett* című prédikáció 1928-ban elhangzott a rádióban, a *Karácsonyi minimum* 1929-ben, *A bepólyált gyermek* 1930-ban, a *Meglepetés* pedig 1931-ben. Karácsonyi prédikációnál ugyanezt a megjegyzést már nem találjuk későbbi köteteiben. Vajon ez azt jelentené, hogy az 1930-as évek derekától már nem volt hallható karácsonykor, vagy egyszerűen nem tekintette fontosnak ennek a hangsúlyozását? Ez egyelőre nyitott kérdés marad. Érdekes még ennél a témánál maradva megjegyezni azt is, hogy Ravasz László az esztendő utolsó napján is gyakran szólt a rádió hullámhosszán a népes hallgatósághoz, ahogy erről köteteinek az előbbieken már leírt megjegyzései tanúskodnak. Sőt valószínűleg országos elismertségét és népszerűségét részben a rádióban elhangzó szolgálatainak köszönhette, amelyek még a püspöki vizitációinak jelentőségén is jócskán túlmutattak, ugyanis nemcsak a reformátusság, hanem a pesti katolikusok és általában mindenki szívesen hallgatta őt.

Ravasz László olyan nagyra tartotta a rádiót, hogy 1931-ben egy kisebb írást is szentelt ennek a témának,⁵ s ebben ezt írta:

„A könyvnyomtatást kivéve, nincs még egy olyan találmány, amelyik Isten országa építésére annyi szolgálatot tenne, mint a rádió.”⁶

De arra is figyelmeztet, hogy „ezzel az ajándékkal Isten szerint kell élnünk”, s ezért a hívő léleknek még otthonában is szent áhítattal kell hallgatnia az igehirdetés közvetítését, ami két dolgot követel meg:

„Először is: bárhol hallgatjuk, gondoljunk arra, hogy királyi vendégségben vagyunk, s ha nem is látjuk egymást, *lát a Gazda*. Megcsúfolása az Igének, ha öltözetlenül, mosdatlanul, heverészve, egyszerűval méltatlan helyzetben várjuk és fogadjuk a királyt. A rádió-istentiszteletet csak mint *házi istentiszteletet* lehet gyakorolni. [...]

A másik, még fontosabb dolog: a rádió mint házi istentisztelet eszköze nem pótolja, sőt *megkívántatja* a gyülekezeti istentiszteletet.”⁷

Az első, *Született néktek Megtartó* című rádiós prédikációjában Ravasz László prófétai igehirdetésének gyönyörű bizonyosságát szemlélhetjük. A megtartásban az oltalmat és a helyreállítást hirdette, amelyre az általános nyomor, a háború okozta töménytelen rombolás, a sok gyász, veszteség és lesújtottság terhe alatt roskadó nemzetnek igen nagy szüksége volt. Nem optimizmusról beszélt, hisz nem képes megvigasztalni a lelkeket. Ő a Megtartóról beszélt, aki „nem holmi láthatatlan, elvont, gondolati tényező”,⁸ hanem testté lett valóság, mert megszületett, belépett a valóság és a történelem világába. Már ezekből a sza-

⁵ Ravasz László: A rádiós istentisztelet. In: uő: *Alfa és Omega. Prédikációk, beszédek, cikkek*. II. kötet. Franklin-társulat, Budapest 1932, 173–175.

⁶ Uo. 173.

⁷ Uo. 174.

⁸ Ravasz László: Született néktek a Megtartó. In: uő: *Tudom, kinek hittem*, (152–156) 154.

vakból is kitűnik, hogy nem elbeszél a hallgatóság felett vagy mellett, nem „elaltatni” akarja őket, nem szándékszik úgy kivonni őket a világ valóságából, hogy rózsaszín ábrándokkal és mesékkel ámítja el őket, amelyekkel néhány percig boldogabbaknak érezhetik magukat, hogy azután ismét visszazuhanjanak életük szürke, kiábrándító valóságába, hanem a valós kérdésekre, a valós helyzetekre reflektál az Ige alapján.

Bár a budapesti Kálvin téri gyülekezet összetétele valószínűleg elsősorban polgári értelmiségből, középosztálybeliekből állt, és a rádiókészülékeket is nagy valószínűséggel olyanok vásárolták meg, akik ezt megengedhették maguknak, a hang, az üzenet többekhez jutott el, mert a műsort nemcsak a rádió tulajdonosa hallgathatta. Így válhatott valóra Ravasz kívánsága, amit 1942-ben, a II. világháború szörnyűségei közepette fogalmazott meg:

„Az életben sok minden akartam lenni, és sokszor más lettem, mint ami akartam. Most már csak egy vágyam van: szeretnék nemzedékem prédikátora lenni.”⁹

A karácsony homiletikumának programja

Ravasz László igehirdetésről, prédikálásról valott általános felfogását kiválóan jellemezhetjük ezzel a sommás megállapításával:

„A prédikáció is csak annyiban Isten Igéje, amennyiben Krisztust prédikálja.”¹⁰

Már tanári pályája kezdetén is ezt hangsúlyozza előadásaiban az alig néhány éve Kolozsvárra költözött teológiai fakultáson. A kolozsvári új miliő azt a reménységet is táplálta, hogy egy új, a 20. század kihívásainak is megfelelni tudó lelkipásztor-nemzedék kiképezésének helye lesz, amely a lassan kikopó enyedi liberalizmus mellett szabad áramlás biztosít más teológiai eszméknek is.

Ha Krisztust kell prédikálni, akkor a karácsonyi prédikáció sem szólhat immár másról, mintsem Krisztusról. Félre kell dobni a „téli mesék”-et, a csak gyönyörködtetni tudó történetek elregélését, a külső pompa felmagasztalását, a karácsonyi nagy tömeg előtti szónoki villogást és bravúrkodást, vagy éppenséggel a karácsonyi evangélium vallástörténeti vonatkozásainak felelevenítését, és helyettük ismét az Igének, magának a testté lett „Üzenet”-nek kell érvényesülnie.¹¹

Amit Ravasz László 1910-ben programszerűen megfogalmazott maga és mások számára első prédikációs kötetének bevezető tanulmányában, és megerősített 1915-ben *A gyülekezeti igehirdetés elméletében*,¹² hogy majd azt kövesse egész

⁹ Ravasz László: Előszó. In: uő: *Korbán*. I. kötet. Franklin-társulat, Budapest 1942, (VII - VIII) VIII.

¹⁰ Ravasz László: Igehirdetésünk alapkérdése. In: uő: *Ez ama Jézus. Egyházi beszédek, elmélkedések*. Stein Nyomda, Kolozsvár 1910, (VII–XVI) VIII.

¹¹ Ravasz László: *Igehirdetésünk alapkérdése*, XIV.

¹² Ravasz László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete. (Homiletika)*. Református Egyházi Könyvtár XI. Szerk. Antal Géza. Magyar Református Egyház, Pápa 1915.

szolgálati ideje alatt, az mindmáig megfontolandó és tanulságos még akkor is, ha Makkai Sándor kiváló tanulmánya szerint homiletikai munkásságának kezdeti szakaszában Ravaszt is a vallástudomány 20. század eleji lélektani és filozófiai jellege határozza meg.¹³ De ezen túlmenően vitathatatlan, hogy prédikatori ténykedését már kezdettől fogva a krisztocentrikusság jellemezte. Ezt tükrözi első prédikációs kötetének címe is: *Ez ama Jézus*. Ugyanis ő az, akire rá kell mutatni; ő az, akit fel kell mutatni az igehirdetésben; vagy még pontosabban: ő maga kell hogy legyen az igehirdetés. Noha homiletikai megközelítésének módszere idővel változik, későbbi igehirdetői korszakaiban jól követhetjük a további alaposabb elmélyülést Krisztusban – Krisztus által.

A karácsony homiletikájában arra irányuló törekvést fedezhetünk fel, hogy Krisztus valóságosan is visszatérjen a prédikációkba. Akár az újreformátori teológia akár a klasszikus kálvinizmus határmezsgyéjén szólal fel, ugyanazt követeli: a református egyház legyen újra az Ige egyháza. Jól látja, hogy az egyházban jelentkező addigi tendenciák, amelyek Jézus Krisztus személyére irányuló homiletikai reflexiók voltak, vagy abszolút istenségét hangsúlyozták, és ezzel a metafizika tökéletes ideái közé zárták őt, vagy pedig a történeti Jézus hétköznapias valóságát és kézzelfoghatóságát kívánták hangsúlyozni. Az előbbi megközelítés szerint Krisztus Isten, a másik szerint Krisztus ember. Az előbbi irányzat végül a spekuláció szakadéka felé sodródott, az utóbbi pedig kritikával párosította a történetiséget, és ami nem fért át a racionalitás apró szemű szűrőjén, azt egyszerűen hasznavehetetlennek minősítette, s a legjobb esetben is megfélekedett róla, vagy éppen kidobta.¹⁴

Ravasz László abban látja feloldhatónak a két irányzat közötti feszültséget, hogy egyesíti őket. Nem játssza ki egyiket a másikkal szemben, hanem mindkettőt komolyan veszi, és úgy ötvözi őket, hogy azok teljesen egymásba fonódva és összeolvadva egészítsék ki egymást. Ebből a viszonyulásból arra következtethetünk, hogy Ravasz nem csupán átvette az újreformátori teológia eredményeit, hanem maga jut el önálló módon hasonló felismerésekre, akárcsak ennek az irányzatnak jeles képviselői, vagyis megközelítése önálló és eredeti.

Textusválasztási, szerkezeti kérdések

Ravasz László első prédikációs kötete, amint azt már említettem, az 1910-ben, kolozsvári professzorsága idején megjelenő *Ez ama Jézus* mindössze egy karácsonyi prédikációt tartalmaz. Amikor Makkai Sándor, a tanítvány, szolgatárs és barát 1941-ben teljes addigi homiletikai művét vizsgálta,¹⁵ megállapította, hogy

¹³ Makkai Sándor: Ravasz László igehirdetői útja. In: Vasady Béla (szerk.): *És lőn világosság. Emlékkönyv Ravasz László hatvanadik életéve és Dunamelléki püspökségének huszadik évfordulója alkalmából*. Franklin-társulat, Budapest 1941, (9–56) 19.

¹⁴ Ravasz László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete. (Homiletika)*, 314.

¹⁵ 1941-ig összesen 681 beszéde látott nyomdafestéket.

igehirdetéseinek textusai, túlnyomó többségben az Újszövetségből választotta.¹⁶ Ezért meglepő, de ugyanakkor érthető is, hogy az 1910-ben megjelenő *Jákób álma* című igehirdetése, amelyet karácsony másodnapjára készített, az 1Móz 28,10–19 textusra épít. Makkai számára ez a prédikáció azért is érdekes, mert szerkezetében kiválóan követhető a *tétel és annak elágaztatása* elv.¹⁷

Ravasz László egy fő gondolat tengelyére és ágaira építi fel beszédeit, és ezzel az elavult, mesterkéltné, erőltetett felosztásokat figyelmen kívül hagyva természetességet teremt az Ige és annak továbbmondása között. A prédikáció szerkezete az élő fa mintájára növekszik: a gyökerekből törzs vastagodik, a törzsből ágak hajtanak és terjednek szét koronába a legvégső levélcsúcsokig.¹⁸ Ez érvényes azokra a beszédeire is, amelyeket jóval később, püspöki szolgálatának idején mondott el. Két példát hozok fel erre: az első a már szóban forgó *Jákób álma* 1910-ből, amely a következő szerkezetet mutatja:

„Bevezetés: Jákób álma előrevetett fátyolképe a karácsonyi evangéliumnak. Főtétel: A karácsonyi evangélium az Istennel való gyermeki életközösséget hirdeti.

Ágaztatás:

I. Ez az élő közösség hozza az eget a földre. Ennek képe a Jákób lajtorjája. Azt jelenti számunkra, hogy mindenütt lehet karácsony, mert az ég és föld Krisztusban összekapcsolódott, s benne az Atya lejött közénk.

II. De ez az élő közösség a földet az égig magasztatja, emeli fel. Jákóbnak az az ígéret szólt, hogy a sivatag, amelyben alszik, tulajdona és otthona lesz. Nekünk ez azt jelenti: a föld atyai ház, mely munkánk által dicsőül azzá. Bétel: Isten háza.

Befejezés: Amint Jákób felkelt reggel, úgy kell felkelnünk nekünk is: mert a kegyelem napja ránk virradt Krisztusban.¹⁹

A másik példa egy közel húsz évvel később keletkezett prédikáció 1929-ből *Karácsonyi minimum* címmel az 1Tim 3,16 alapján. Makkai Sándor így vázolta fel szerkezetét:

„Bevezetés: a hitnek van egy olyan minimuma, amely a lényegét foglalja magában. Ezt látjuk az Ige mai részletében.

Főtétel: nincs megfogalmazva, de a beszédben kifejezésre jut abban a vezető gondolatban, hogy a hit világában a minimum: maximum.

Ágaztatás: I. A karácsonyi minimum először Jézusra, II. másodszer reánk vonatkozik.

¹⁶ Az 1941-es összesítés szerint 481 textus újszövetségi, 185 ószövetségi, és 15-nek nincs alapigéje.

¹⁷ Ravasz László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete. (Homiletika)*, 397–409.

¹⁸ Makkai Sándor: *Ravasz László igehirdetői útja*, 49.

¹⁹ Uo., 49.

Befejezés: nem alkot külön részletet, hanem a textusmagyarázat csúcán: felviteték dicsőségbe, a megdicsőült Krisztusra való rámutatással ér véget a beszéd.”²⁰

Bár a textusválasztás arra enged következtetni, amit már fentebb is megfogalmaztunk az ezen időszakban keletkezett prédikációival kapcsolatosan, mégis mindenképpen figyelemre méltó, hogy Ravasz László milyen feszes logikával és precizitással foglalja szerkezeti egységbe mondanivalóját, és ezzel azt a tanítást példázza, illetve igazolja, hogy a prédikáció műalkotás nemcsak tartalmi szempontból, de szerkezetében is.²¹

A tanulmányozott 21 karácsonyi prédikációja alapján azonban elmondható, hogy ebben az esetben is, főleg a karácsony témájára való tekintettel, az újszövetségi igék dominálnak: Mt 1,18–25; Mt 2,10; Mt 2,1–11; Lk 2,1–14; Lk 2,10–11; Lk 2,11; Lk 2,12; Lk 2,14; Lk 2,15–18; Lk 2,34–35; Jn 1,1–4.14–16; Jn 1,14; Jn 3,16; Ef 2,19; 1Tim 3,16; 1Jn 3,1–2; 1Jn 3,1–3; 1Jn 4,9; 1Jn 4, 6.19; Jel 22,16b. Ószövetségi alapigéi: 1Móz 28,10–19; Ézs 9,1–7; Mik 5,2–5a. Vagyis a 21-ből végső soron csak 3 az, ami ószövetségi textusra épül. Ezen evidencia mellett ha végigfutjuk a felsorolt alapigéket, máris néhány érdekes és fontos észrevételt tehetünk.

Mivel tisztában vagyunk azzal a tudatossággal és módszerességgel, ami Ravasz László textusválasztásait is jellemezte, érdekesség, hogy az újszövetségi igérszek közül a Lukács evangéliumából vett textusok sorakoznak túlnyomó többségben. A 18 újszövetségi textusból 7 Lukács evangéliumából származik, vagyis a teljes az újszövetségi textuáriumnak majdnem a fele, míg a Jézus születésének földi körülményeit szintén részletesen elbeszélő Máté evangéliumából csupán 3. Itt a háromból 2 nagyobb perikópát ölel fel, 1 pedig egyetlen vers. A Lukács evangéliumából vett textusok csupán az evangélium 2. fejezetéből származnak, s ezt a különböző időben keletkező beszédek vissza-visszatérő gyakorisággal boncolgatják versről versre. Ugyancsak 3 textusa van János evangéliumából, Márk evangéliumából nem választott textust,²² János apostol első leveléből viszont 4 igérszt választott a karácsonyi üzenet alapigéjéül.

Az Ószövetség esetében a fentebb már tárgyalt 1Mózesen kívül még két „klaszszikus”-nak mondható választással találkozunk, amelyek akár az adventi igehirdetések textusai is lehetnek volna.

A karácsonynak van előzménye, előhatása, ez pedig az advent. „Karácsony meghatározza a közvetlen előtte való vasárnapok igehirdetését is”²³ – tanította az ifjú kolozsvári gyakorlati teológiai tanár. Prédikációs köteteiben 10 adventi igehirdetést találhatunk. Jó néhányban egyáltalán nincs, az egyetlen szembeötlő

²⁰ Makkai Sándor: *Ravasz László igehirdetői útja*, 50.

²¹ Ravasz László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete. (Homiletika)*, 380–386.

²² 1941-ig Márkból összesen 23 textust választott szemben a „kedvenc”-ként is számontartott János evangéliumával, amelynek alapján 82 igehirdetése hangzott el.

²³ Ravasz László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete. (Homiletika)*, 358.

kivétel az 1917-ben még szintén Kolozsváron megjelenő *Látások könyve* című kötete, amelyben a fentebb említett 10-ből 4 jelenik meg. Ha a textusválasztást nézzük, itt is hasonló dolgokat állapíthatunk meg, mint az előzőekben, a karácsonyi prédikációknál. Ravasz László adventi textusai a következők: Újszövetség: Mt 6,10; Lk 2,34–35; Jn 1,19–23; Jn 1,46–52; Jn 14,6; Róm 8,18–22; Róm 8,20–24; Ószövetség: 1Móz 3,1–24; Jer 31,31–34; Zsolt 2.

A karácsonyi és az adventi textusok soraiban azt vehetjük észre, hogy a Lk 2,34–35 alapján Ravasz László adventre és karácsonyra is készített prédikációt. Az adventi igehirdetés alatt nincsen dátum – mint a később elmondott prédikációk esetében –, *A felfedezett szívek*²⁴ című prédikáció az 1917-es *Látások könyve* című kötetben jelenik meg, míg *A jegy*²⁵ című karácsonyi igehirdetés az 1936-ban kiadott *Hit és engedelmség* kötetben. Ez utóbbi esetében sincs megjelölve a pontos elhangzás ideje, de a kötet előszavából lehet következtetni arra, hogy valahol 1932 novembere – 1935 decembere között mondhatta el.

A felfedezett szívek szerkezete az előbb már bemutatott prédikációkhoz hasonló stílusjegyeket mutat magán. Vessük most össze ennek a felépítését és az azonos textus alapján elmondott másik prédikációt.

Bevezetés: Jézus nemcsak válaszol kérdéseinkre, hanem ő is kérdezhet tőlünk.

Főtétel: Jézus Krisztus a szívek nagy felfedezője, aki nyilvánvalóvá teszi a szívek gondolatait.

Ágaztatás: I. Jézus Krisztus módszere a hódítás, amelynek eszköze az Ige. Ez az Ige az ellentmondás jegye, amelyben ítélet van. Krisztus megjelenésével világosság állt be az értékek világában. Lehetetlenné vált ugyanis, hogy Krisztus által ne tudjunk különbséget tenni az igaz és a hamis, a jó és a rossz között. Ő nemcsak új értékítéletet hozott, hanem új értéket önmagában. A mi ítéletünk: Jézus nagyobb, mint amekkorának mi látjuk őt. Jézus nagyobb nálunk, nagyobb, mint a mi szívünk.

Ágaztatás: II. Ez az Ige foglyul ejtő erő, amelyben életre támadunk. Kitűnő példa erre Mária, akinek a szívét átjárta az a bizonyos éles tűr, amikor fia azt kérdezte tőle is: Ki az én anyám? És kik az én testvéreim? Aki cselekszi az én mennyei Atyám akaratát. Ekkor lett Máriából Jézus tanítványa. Ekkor látta meg fiában az Isten Fiát. Ez velünk is ugyanígy megtörténhet.

Befejezés: Szent Cecília legendája is mutatja számunkra, hogy Jézus felszínre tudja hozni szívünkéből is azt, ami által harmóniáivá válhatunk az ő ragyogó szimfóniájának.

A jegy című beszéd textusa tehát ugyanaz, mint az előbbi adventi prédikációé. Szerkezete is megegyezést mutat ezzel, és tükrözi Ravasz László már említett elméletét.

²⁴ Ravasz László: *A felfedezett szívek*. In: uő: *Látások könyve. Beszéddek, elmélkedések*. Az Út könyvtára. I. kötet. Kolozsvár 1917, 145–151.

²⁵ Ravasz László: *A jegy*. In: uő: *Hit és engedelmség. Prédikációk, beszéddek, cikkekek, előadások*. Minerva, Budapest 1936, 26–31.

- Bevezetés:* Nem mindegy, hogy életünket honnan érik befolyásoló hatások. Példa: a víz-sodrás és a csónak esete, amikor a csónak nemcsak arra mehet, amerre a víz éppen sodorni akarja, hanem arra, amelyre a benne ülő(k) irányítják.
- Főtétel:* Jézus Krisztus az a jegy, amelyik két részre osztja a világot. Vagy melléje szegődünk, vagy szembekerülünk vele.
- Ágaztatás:* I. Jézus Krisztus az újat hozta el ebbe a világba és az igazságot, ez döntés elé állította az embereket. Annak ellenére, hogy mit tett, mit tanított, mit vitt véghez, sokan ellene voltak. Jézus Krisztus megoszlást hozott ebbe a világba.
- Ágaztatás:* II. A jegy karácsonykor választás elé állít bennünket, dönteni kell mellette vagy ellene, de akárhogy is döntünk, azt tudni kell, hogy a karácsony csupán a kezdet, egy kapu, amelyen átlépve az élet komoly valóságával találjuk szemben magunkat, ahol meg kell tudni állni: vagy a magunk erejéből, vagy őáltala.
- Befejezés:* Jézus Krisztus jegy nemcsak számunkra, hanem az Atya számára is. Benne hozza napvilágra eleve elrendelésének döntését.

Textusszerűség, tartalom

Ezzel meg is érkeztünk a karácsony homiletikumának ha nem is specifikus, de mégis alapvető kérdéséhez, magához az alaphoz, a textushoz, amit a prédikáció magyarázni kíván. Manapság már köztudomású, hogy Ravasz László mennyire aktív tudományos életet élt kényyszerű leányfalui száműzetésének időszakában is: folyamatosan dolgozott, többek között ekkor készítette el vagy fejezte be nagyszabású vállalkozását, az Újszövetség fordításának revideálását is.²⁶ Ennél több bizonyíték nem is szükséges arra nézve, hogy amikor a prédikációt készítette, mindig alaposan tájékozódott az eredeti szövegben is. Makkai Sándor általánosságában emeli ki, hogy a textus magyarázata közben az eredeti szövegre is hivatkozik, és annak a közkézen forgó fordításánál jobb, találóbb, mélyebb és alkalmasabb értelmére mutat rá.²⁷ Ez azonban nem azt jelenti, hogy a betűkön rágódott, csupán azt, hogy prédikációi, még akkor is, ha erre konkrétan nem utal bennük, alapos nyelvészeti elemzés után fogalmazódtak meg. Álljon itt két példa erre a karácsonyi igehirdetési közül.

*A menny és a föld*²⁸ című igehirdetésében, amelyet a Lk 2,14 jól ismert igeszakasz alapján mondott el, már a bevezetőben bejelenti:

²⁶ További kutatásokat igényel, hogy az Újszövetség fordításának revideálásába mikor kezdett bele, mikor fejezte be, és hogy milyen céllal készítette azt. Először 1971-ben adták ki Ligonierben (Ameriai Egyesült Államok) 3000 példányban. Manapság a Gedeon Társasága által ingyenesen terjesztett Bibliákban éli rezenszánszát, és jut el sokkal többekhez, mint amire Ravasz László valaha is számíthatott.

²⁷ Makkai Sándor: *Ravasz László igehirdetői útja*, 42.

²⁸ Ravasz László: *A menny és a föld*. In: uő: *A Tháborhegy ormán. Beszédek, cikkek, előadások*. Szerző kiadása, Kolozsvár 1928, 180–183.

„Az összes református bibliafordítók megegyeznek az Ige felolvasott szövegében. Az újabb kutatás azonban megengedi, sőt javallja, hogy ezt a verset eredeti értelmében így fordítsuk: Dicsőség a magasságban Istennek és üdvösség a földön a jóakarát embereinek.”²⁹

A prédikáció elhangzásának dátumát sajnos nem adja meg, de a kötet megjelenésének éve valamelyest mégiscsak eligazíthat, vagyis 1928 előtti. Viszont a pontos meghatározást tovább bonyolítja, hogy egy évvel korábban egy másik kötetet is kiadott Budapesten. De ha elő vesszük az újszövetségi fordítását, ami először 1971-ben jelenhetett meg, azt vesszük észre, hogy a bibliai vers fordítása megegyezik. Tehát évtizedekkel később sem kívánt változtatni ennek a versnek a fordításán.

A prédikáció bevezetésének megfogalmazásából még további két dologra következtethetünk: bátorsággal vállalta, hogy a szöveg jobb megértése érdekében éppen karácsony ünnepén magyarázza ezt az igehallgatók számára, ugyanis átlátta ennek jelentőségét. A megszokott szöveg megváltoztatása magyarázatra szorul különösen egy olyan korban, amikor a bibliaolvasó keresztyén ember számára a Károli-féle fordítás még inkább „szentnek” számított, mint talán manapság. A másik dolog pedig az, hogy megjegyzi: eddig minden református bibliafordítás másként adta azt a verset a Lukács evangéliumából, de ő figyelembe vette a legújabb kutatási eredményeket. Ez az elszántság mindenféleképpen példaértékű egyetlen bibliai vers jobb megértése érdekében.

A másik karácsonyi ige hirdetés, amelyben konkrét utalást tesz a fordítási kérdésre is, a *Karácsonyi minimum* címet viseli, amely 1929-ben hangzott el az 1Tim 3,16 alapján, és ahogy arra már korábban utaltunk, a rádió is közvetítette. Ebben a következőket olvassuk:

„Jézusra vonatkozóan ennyit mond: *Isten megjelent testben, és megigazított lélekben.* Az eredeti szövegnek még élesebb lefordítása szerint: az, aki megjelent testben, igazoltatott a Lélek által.”³⁰

A szöveg itt is megegyezik Ravasz László 1971-es fordításával.

Ismételten azzal a jelenséggel találkozunk, hogy ugyanarról a textusról két prédikációja is megjelenik nyomtatásban, illetve ebben az esetben a címük is megegyezik. *Az Ige testé lett*³¹ címmel egy 1928-ban elmondott prédikáció jelenik meg, amit a rádió is közvetített, majd egy 1936-ban elmondott prédikációnak is ugyanezt a címet adja.³² Ez a sajátos helyzet megengedi, hogy egy kicsit alaposabban vegyük szemügyre a két prédikációt, és összehasonlítsuk őket, hogy tizennyolc esztendő elteltével maradt-e olyasmí az egyikből, ami megjelenik a

²⁹ Ravasz László: *A menny és a föld*, 180.

³⁰ Ravasz László: *Karácsonyi minimum*. In: uő: *Alfa és Omega. Prédikációk, beszédek és cikkek*. I. kötet. Franklin-társulat, Budapest 1932, (12–16) 13.

³¹ Ravasz László: *Az Ige testé lett*. In: uő: *Alfa és Omega*. I., 6–11.

³² Ravasz László: *Az Ige testé lett*. In: uő: *Legyen világosság. Beszédek, írások*. I. kötet. Franklin-társulat, Budapest 1938, 6–12.

másikban, illetve azért is, hogy néhány eddig megfogalmazott állítást még jobban alátámasszunk.

Az első, amely korábban keletkezett, mindössze egyetlen versre épül, a Jn 1,14-re. Ebben tehát a textus egyben a prédikáció címe is lesz. A második, későbbi keletkezésű igehirdetés esetében a textus több versből áll: Jn 1,1–4.14–18. A két prédikáció tartalmában és fő tételében eltér egymástól.

Az első esetében klasszikus értelemben vett textusprédikációról beszélhetünk, ahol a szerző ezt fogalmazza meg: annak, hogy az Ige testté lett, két előzménye van; emberi oldalról a bűn, isteni oldalról a megváltó szeretet, amely megindultságában lehetővé teszi, hogy az Ige testté legyen. Ez a fontos hír azonban csak azoknak számít, akik nem hiszik, hogy a világ alapjában véve jó, és nem gondolják, hogy meg lehetnek elégedve magukkal. A világ azért nem jó, mert ott van benne az egyetemes bűn, akárcsak az emberekben is, és emiatt nem lehetnek megelégedettek önmagukkal. Ezért az Ige testté létele előrevetíti a nagy karácsonyi titkot, amelyre csak később derül fény: a helyettes elégtételt, a kereszt gyalázatát. A világ Jézus Krisztus helyettes áldozata által gyógyul meg, és benne milliók és milliók élete gyógyulhat. A főtélt itt három irányba ágaztatja a gyakoribb kettővel szemben.

A második igehirdetés egészen másból indul ki. A nagy gazdasági világválságban, az általános szegénységben és nyomorban a prófétaelküetű szónok az azal kelti fel hallgatósága figyelmét, hogy az általános emberi szükségletekről és azoknak hiányáról kezd beszélni. Az embernek kenyér kell, az embernek párna van szüksége, akivel boldogságban élhet. Ezek olyan elementáris szükségek, amelyek a lelkek mélyén szunnyadnak, és amelyek felébresztik az Isten utáni vágyakozást: az embert őt keresi, vele akar egyesülni, birtokolni akarja őt. Istent sokáig nem lehetett „megtalálni”, mert rejtve volt sokak előtt. Ez azonban megszűnt Jézus Krisztus által. Az Ige testté lett, benne és általa tudhatjuk meg, hogy milyen Isten. Ezért karácsony a beteljesülés, a megérkezés, a megelégedettség ünnepe.

Illusztrációk

Ravasz László prédikációit a megértést és átélést elősegítő gazdag illusztrációs anyaggal szövi át, és a tudomány, a művészet és az erkölcsi élet egész területéről vett ismerettár egészíti ki.³³ Nem véletlen, hogy sokan műalkotásoknak tartják prédikációit, őt pedig a prédikáció egyik legnagyobb református magyar művészenek.

*A karácsonyi titok*³⁴ című prédikációjának bevezetésében, amelyet a Budapestre érkezése utáni első karácsonykor mondott el a Kálvin téri gyülekezetben az

³³ Makkai Sándor: *Ravasz László igehirdetői útja*, 48.

³⁴ Ravasz László: *A karácsonyi titok*. In: uő: *Orgonazúgás. Beszéddek, előadások*. Szerző kiadása, Budapest 1923, 110–113.

1Jn 4,9 alapján, egy gyönyörű festményt, Coreggio³⁵ *Szent éj* című képét írja le. A festmény, amely az 1530-as évek elején készült, Drezdában található. A kép, amely már sokakat elkápráztatott, de nem mindenki láthatta élőben, úgy eleve-nedik meg a prédikátor ajkán, hogy a fantáziájával mindenki el tudja képzelni. Ravasz László címet is ad a festménynek, s ezzel gyakorlatilag újra is értelmezi: nyilvánvalóvá lett a karácsonyi titok. De ennek a szépségnek a bemutatásakor nem öncél vezet, hanem a kép szépségét állítja éles ellentétbe azzal, hogy aki a képen akkora fényt sugároz, és aki a világ Világossága, mégis rejtve van a világban és nagy titok. 1921-ben, az I. világháború után, a vesztesek nemzeti gyászának karácsonyában, a darabokra szakított Magyarország fővárosában egy Erdélyből érkező ígehirdető mondja, hogy a Világosság el van rejtve a világban. És mindezt egy festmény kapcsán jut eszébe, azt használja illusztrációnak. A karácsony tehát titok, de vannak, akik megértik, hogy mi is ez. A karácsony titka az, hogy mégis van élet, hogy lehet élet, hogy lehet folytatás. Isten kész megbocsátani a bűnösöknek, ha azok felismerik ezt a titkot.

Ravasz László esztétikai alapismereteit hívja segítségül az 1917-ben megjelent és korábban már említett *A felfedezett szívek* című prédikációjában. A főtétele második ágaztatásánál argumentálni kívánja állítását, és itt Böhm Károly érték-elméletének összefoglalását nyújtja, amikor is tömören, lényegre törően, de közérthetően válaszolja fel ennek lényegét. Hadd álljon itt a teljes bekezdés ebből a prédikációból:

„Sajátságos, de megdönthetetlen lélektani törvény, hogy minden erő kifejtés, minden fellendülés tetszik. Miért állunk meg átszellemülten a fenséges látványok előtt? Azért, mert énünk kitágult, s a reánk zuhanó óriás jelentésre szívünk elszorul, de a következő pillanatban hangosan, diadalmasan kezd dobogni, szemünkből hősi sugarak cikáznak, mert e látásban nagyokká, titánokká váltunk, erőnk gigászilag felfokozódott. Ez a művészi szemléletnek, az esztétikai gyönyörnek is a titka. A műtárgy megértése közben elszabadulnak a bennünk levő művészi erők, s mintegy magunkban újratertjük a tárgyat: ez pedig erőfokozódás, amely az alkotás szent mámorában ringat. A teremtés az egyetlen meggazdagodás, az egyetlen gyönyör. Maga Isten is, mikor megteremté a világot, és látá, hogy jó az, kedve telt benne. Mikor lényege kimetszett bélyegét, egyszülött fiát a földre küldé, és az megkeresztelkedett, atyai szívéből felhangzott az ige: ez az én szerelemes fiam, kibem nekem kedvem telt. Igen, mert ez még felségesebb teremtés volt, mint az első. Azért volt igaza Goethének, aki csak egyet kért: nagy gondolatokat, mert a gondolat az egyetlen hatalom. Van-e nagyobb gondolat, mint Jézus, a testté lett Ige? Jézus mindig nagyobb, mint mi, tehát mindig felszabadító, kitágító, gazdagító erő.”³⁶

³⁵ Correggio reneszánsz olasz festő (kb. 1494 – kb. 1534), eredeti nevén Allegri Antonio szülvárosáról vette fel nevét. Közkedvelt témái Madonna és a mitológiai alakok voltak. Freskói közül a pármái dómban készült a leghíresebb.

³⁶ Ravasz László: *A felfedezett szívek*, 149–150.

Talán ezen a ponton értjük meg, hogy Czeglédy Sándor úgy értékeli több mint húsz évvel Ravasz homiletikai elveinek megfogalmazása után, hogy az ő elmélete az egyházzól vallott idealisztikus filozófiai felfogásból fakad. Ennek értelmében az egyház örökkévaló ideálokat szolgáló emberi társaság. A teológia túlságosan tudományos Ravasznál, és ennek ára volt, amit meg is fizetett.³⁷ Ez a bíráló helytálló, amennyiben Ravasz először még antropológiai megközelítésben fogalmazta meg homiletikai alaptételeit. Azonban, mire ez a kritika megszületett, Ravasz már átfogalmazta álláspontját, amelyet – ahogy korábban már állítottam – nem átvett az újreformátori teológiából, hanem saját maga ismert fel. Ezeket a felismeréseket igazolták olyan személyiségek teológiai eredményei, mint Emil Brunner vagy Karl Barth.

A prédikáció tartalmába belefér illusztráció gyanánt egy-egy találó idézet elsősorban költőktől. A lelki barát, a nagy kedvenc, Reményik Sándor *József az ács*, *Istennel beszélget* című költeményének néhány sora bukkan fel *A betlehemi pásztorok* című prédikációjában, amely 1936-ban jelent meg. A Lk 2,15–18 alapján készült és elmondott prédikáció hármas felosztású. A prédikáció második részében, a fő téma ágaztatása rendjén, amikor azt kívánja megerősíteni hallgatóságában, hogy meg kell látni Jézust, meg kell találni őt, Józsefet, az egyszerű ács mestert hozza fel példaként, akinek sikerült megtennie ezt.³⁸

Ugyancsak ebben a kötetben jelenik meg az *Otthon* című beszéde az Ef 2,19 alapján, amelyben a nagyra értékelt és ifjúkorában külön tanulmányban³⁹ ki-elemzett műből, Madách Imre *Az ember tragédiájából* idéz (III. szín) annak alátámasztására, hogy az ember mikortól érezhette magát jövevénynek és zsellérnek ebben a világban, mikor kerítette el belőle a saját tulajdonának mondott részt, és igyekezett megmunkálni azt, hogy megélhessen.⁴⁰ Ravasz László prédikációinak mégsem az illusztrációk kölcsönzik azt a patinát, értékállóságot, amivel szavai mind a mai napig élő, hatékony üzenetként hatnak, hanem az a páratlanul gazdag szókinccs, amivel rendelkezett. Ez olyan bő vizű folyamként árad, hogy ezáltal az üzenet könnyűszerrel siklik a hirdetőjétől a hallgatóságáig.

Összefoglalás

Témánk tekintetében első megállapításunk: Ravasz Lászlótól azt tanulhatjuk meg, hogy a karácsony homiletikuma először is azon múlik, hogy az igehirdető miként viszonyul Krisztushoz.

Az alkalmat fel kell ismerni. Az alkalom vagy retorikai szituáció pedig nemcsak annyit jelent, hogy a karácsonyra mint adott ünnepre vagy ünnepkörre kell

³⁷ Czeglédy Sándor: *A prédikáció gyülekezetkészítésének a kérdése a magyar protestáns homiletikában*. Budapest 1938, 114.

³⁸ Ravasz László: A betlehemi pásztorok. In: uő: *Hít és engedelmesség*, (9–15) 12.

³⁹ Ravasz László: Mefisztó és Lucifer. In: *Egyetemi lapok*, VII. évf., (1903/10) 182–186.

⁴⁰ Ravasz László: Otthon. In: uő: *Hít és engedelmesség*, (22–25) 23.

gondolnunk. Arra is kell gondolnunk, ami az adott ünnep mögött van. Ezt Literáty Zoltán így fogalmazta meg:

„Az alkalom felismerése döntő. Az alkalom pedig nem más, mint a gyakorlati élet kontextusainak összessége. A szónok feladata pedig az, hogy felismerje a gyakorlati élet égető kérdéseit, és azokra választ adjon.”⁴¹

Vagy, ahogy Ravasz fogalmazza ezt meg egyik tanulmányában:

„A beszéd mindenképpen egzisztenciális feszültségből támad; aki képzelt esetekre ír beszédet, olyan dolgot művel, mintha szemléltetés céljából készítené papírvégtagokat vagy ágyúmodelleket.”⁴²

A Ravasz-kutatás még hatalmas kihívások előtt áll, de öröndetes dolog az a felismerés, amelyre Literáty Zoltán jutott kutatásai során: Ravasz László homiletika területén elért eredményei annyira nincsenek elavulva, hogy a 20. század végi amerikai homiletika éppen ugyanazokat a dolgokat fedezte fel, amiket néhány emberöltővel korábban Ravasz már felismert.⁴³ Ő ugyanis nem abban hozott újat – elsősorban a magyar református homiletikai gondolkodásba –, hogy teljesen újszerű elméletekkel állt elő, és pozíciójánál fogva azokat „erőltette” környezetére, hanem intuitív természetéből is fakadóan éleslátással ismerte fel az elmúlt korok időtálló értékeit, és ezeket mutatta fel újra, illetve hozta szintézisbe.⁴⁴ Nem lehet csupán a kortársak alázatosságának fokmérője az a tisztelgés, amit a szerkesztő a 60. születésnapjára kiadott emlékkönyv címéül választott: *És lőn világosság*. Mert Ravasz László esetében – a rajongást mellőzve – csupán a tudományosság pusztá tényeivel is könnyűszerrel rá lehet mutatni e bibliai idézetnek a hitelességére.⁴⁵

„[...] különös hatalmat kapott Istentől az általánosságukban vallott, de megunttá, szintelenné, üressé vált, halottá száradt hitigazságok feltámasztására és életformáló erejük felszabadítására.”⁴⁶

⁴¹ Literáty Zoltán: *Homiletika és retorika. Múltbeli kapcsolatuk és jelenkori lehetőségeik. Homiletika-történeti áttekintés*. (Doktori dolgozat) Budapest 2009, 211.

⁴² Ravasz László: A beszéd mint műalkotás. In: uő: *Legyen világosság*. III. kötet. Franklin-társulat. Budapest 1938, (32–42), 35.

⁴³ Literáty Zoltán: *i. m.* 212.

⁴⁴ „Az újreformátori teológia hatásai úgy érvényesülnek nála, hogy saját igehirdetési gyakorlata érleli meg benne a régi kérdésekre adandó új feleleteket, melyek sokban egybehangzanak a megújuló teológia tanításaival. Azért inkább találkozásról lehet itt beszélni, mintsem átvételről és elfogadásról”. Makkai Sándor: *Ravasz László igehirdetői útja*, 29.

⁴⁵ A címválasztás (*És lőn világosság*) mintegy visszhangként is értelmezhető arra a háromkötetes műre, amelyet Ravasz László három évvel korábban jelentetett meg 1938-ban (*Isten rostájában*). Ahogyan arra már utaltunk, ő nagyon is tudatos szerkesztője volt kiadványainak, ezért a kötetetek címválasztása mindig valami fontos üzenetet hordozott. Már a címmel is üzeni akart. A címválasztás több mint beszédes a náci Németország kelet-közép-európai terjeszkedése idején, a közelgő II. világháború vészterhes előjeleinek időszakában.

⁴⁶ Makkai Sándor: *Ravasz László igehirdetői útja*, 52.

Minden kor igehirdetőjének nagy dilemmája: mit is prédikáljak karácsonyban? Hogyan is prédikáljak karácsonykor? Mit lehet még elmondani, amit nem mondtak el mások? Hogyan lehetne bármi eredetit, újszerűt felmutatni a gyülekezet előtt ebben az annyira elkoptatott, kiüresedett témában? Ilyenkor a szellemi harc gyakran abbamarad, és a sekélyes közhelyek, az önmagunk vagy mások ismételtetése oldja fel a prédikálásra való készülődés feszültségét.

Ravasz Lászlótól tehát azt is megtanulhatjuk, hogy a legelcsépeltebb témához is lehet úgy nyúlni, hogy eredetiek legyünk. Ehhez azonban arra van szükség, hogy hitből hitbe szóljunk, és a teológiai hitgazságok bizonyágtételekké formálódjanak át a szónok lelkében. A textusserűség pedig továbbra is az egyik, ha nem az egyetlen eligazító, útmutató az igehirdető számára.

Felhasznált irodalom

- Czeglédy Sándor: *A prédikáció gyülekezetszerűségének a kérdése a magyar protestáns homiletikában*. Budapest 1938.
- Juhász Tamás: „Útközben voltam teológus...” Ravasz László munkásságának teológiai értékelése. In: *Confessio* 32. évf., (2008/1), 14–22.
- Kónya István: *A magyar református egyház felső vezetésének politikai ideológiája a Horthy-korszakban*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1967.
- Literáty Zoltán: *Homiletika és retorika. Múltbeli kapcsolatuk és jelenkori lehetőségeik. Homiletikatörténeti áttekintés*. (Doktori dolgozat) Budapest 2009, 211.
- Makkai Sándor: Ravasz László igehirdetői útja. In: Vasady Béla (szerk.): *És lőn világosság. Emlékkönyv Ravasz László hatvanadik életéve és Dunamelléki püspökségének huszadik évfordulója alkalmából*. Franklin-társulat, Budapest 1941, 9–56.
- Marjovszky Tiborné Kun Mária: *Pálya, példázatok, reflexiók*. (Doktori dolgozat) DRHE 1997, 52.
- Ravasz László: A beszéd mint műalkotás. In: uő: *Legyen világosság. Beszédek, írások*. III. kötet. Franklin-társulat, Budapest 1938, 32–42.
- Ravasz László: A betlehemi pásztorok. In: uő: *Hit és engedelmesség. Prédikációk, beszédek, cikkek, előadások*. Minerva, Budapest 1936, 9–15.
- Ravasz László: A felfedezett szívek. In: uő: *Látások könyve. Beszédek, elmélkedések*. Az Út könyvtára. I. kötet. Kolozsvár 1917, 145–151.
- Ravasz László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete. (Homiletika)*. Református Egyházi Könyvtár XI. Szerk. Antal Géza. Magyar Református Egyház, Pápa 1915.
- Ravasz László: A jegy. In: uő: *Hit és engedelmesség. Prédikációk, beszédek, cikkek, előadások*. Minerva, Budapest 1936, 26–31.
- Ravasz László: A karácsonyi titok. In: uő: *Orgonaszűgás. Beszédek, előadások*. Szerző kiadása, Budapest 1923, 110–113.
- Ravasz László: A menny és a föld. In: uő: *A Tháborhegy ormán. Beszédek, cikkek, előadások*. Szerző kiadása, Kolozsvár 1928, 180–183.
- Ravasz László: A rádiós istentisztelet. In: uő: *Alfa és Omega. Prédikációk, beszédek, cikkek*. II. kötet. Franklin-társulat, Budapest 1932, 173–175.
- Ravasz László: Az Ige testté lett. In: uő: *Legyen világosság. Beszédek, írások*. I. kötet. Franklin-társulat, Budapest 1938, 6–12.

- Ravasz László: Előszó. In: uő: *Korbán*. I. kötet. Franklin-társulat, Budapest 1942, VII–VIII.
- Ravasz László: Igehirdetésünk alapkérdése. In: uő: *Ez ama Jézus. Egyházi beszédek, elmélkedések*. Stein Nyomda, Kolozsvár 1910, VIII–VIII.
- Ravasz László: Karácsonyi minimum. In: uő: *Alfa és Omega. Prédikációk, beszédek és cikkek*. I. kötet. Franklin-társulat, Budapest 1932, 12–16.
- Ravasz László: Mefisztó és Lucifer. In: *Egyetemi lapok*, VII. évf., (1903/10) 182–186.
- Ravasz László: Született néktek a Megtartó. In: uő: *Tudom, kinek hittem. Beszédek, cikkek, prédikációk*. Studium, Budapest 1927, 152–156.
- Ravasz László: Otthon. In: uő: *Hit és engedelmesség. Prédikációk, beszédek, cikkek, előadások*. Minerva, Budapest 1936, 22–25.
- Tertinszky Edit: A Telefonhírmondó, az első beszélő újság. In: Kollega Tarsoly István (főszerk.): *Magyarország a XX. században*. III. kötet. *Kultúra, Művészet, sport és szórakozás*. Babits Kiadó, Szekszárd 1996, 354. Ld. <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/497.html> (2014. jún. 26.).